

RİSÂLE-İ NECÂTİ'L- MÜTEHAYYİRİN*

Nûh bin Mustafa el-KONEVÎ***

Ey derûn-i derde dermân isteyen! Cân kulağın aç ki verem sana ben.

Eğer tok olursan ferahnâk olursun.

Eğer aç olursan gamnâk olursun.

Eğer uyursan mürdesin.

Eğer bîdâr olursan mütehayyirsin.

Ve eğer mülûk ve ümerâ kaplarına varırsan "بئس الفقير على باب الامر" (Emîrin kapısına giden fakir ne kötüdür!) hitâbıyla muhâtab ve mu'âtab olursun.

Eğer ulemây-ı zâhir meclisine varırsan "يعلمون ظاهرا من الحياة الدنيا و هم عن الآخرة هم غافلون" (Onlar dünya hayatının görünen yüzünü bilirler. Ahiretten ise, onlar tamamen gafildirler)¹ remzini işitirsin.

Eğer meşâyih meclisine varırsan "الذين هم براون" (Onlar gösteriş yapanlardır)² 'itâbıyla mu'âteb olursun.

Eğer marifetullah tahsil edeyim dersen "و ما قدروا الله حق قدره" (Allah'ı gereği gibi tanımadılar)³ denilir.

Eğer dünya talebinde olayım dersen "الدنيا جيفة و طالبها كلاب" (Dünya bir leştir; onu isteyen ise köpeklerdir)⁴ denildi.

Eğer âhîret talebinde olayım dersen "و الآخرة حرام على اهل الدنيا" (Ahîret dünya ehline haramdır) derler.

Eğer Hak talebinde ve müşâhedesinde olayım dersen "بن تران" (Beni asla göremez-

* Nuh b. Mustafa, *Terceme-i Milel ve Nihal*, Matbaa-i Âmire, 1279, s. 175-176'dan alınmıştır. Hazırlayan: Veysel Kaya, Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi. vkaya03@hotmail.com

** Amasya'da doğan Nuh b. Mustafa el-Konevî er-Rûmî el-Hanefî, Konya'da müftülük yaptıktan sonra Kâhire'ye yerleşti ve burada 1070 h./1660 m. tarihinde vefat etti. Birçok konuda geniş malumata sahip olduğu kaynaklarda geçer. Halvetiyye tarikatine mensup olan Nuh b. Mustafa'nın eserlerinden bazıları şunlardır: *el-Kavlü'd-dâll 'alâ hayâtil'l-Hidr ve vücûdî'l-ebdâl*, *Hâşiyetu'd-Dürer ve'l-Çurer*, *Eşrafu'l-mesâlik fi'l-menâsik*, *el-Fevâidu's-seniyye fi'l-mesâil'd-düniyye*, *ed-Dürri'l-münazzam fi menâkibi'l-İmâm el-A'zam*. bk. Bursalı Mehmed Tâhir, *Osmanlı Müellifleri*, haz. A. Fikri Yavuz, İstanbul, ts., I,146; Bağdatlı İsmail Paşa, *Hediyetu'l-ârifin*, Beyrut, 1990, II, 498; Ömer Rızâ Kehhâle, *Mucemu'l-müellifin*, Mektebetu'l-Müsennâ, Beyrut, ts., XIII, 119; Ahmet Özel, *Hanefî Fıkıh Âlimleri*, Ankara, 1990, s. 131; Hayati Yılmaz, "Nuh b. Mustafa el-Konevî'nin *er-Risâle fi'l-farke beyne'l-hadîsi'l-kudsî ve'l-Kur'ân ve'l-hadîsi'n-nebevî* Adlı Risâlesi", *Hadis Tetkikleri Dergisi*, yıl 1, sy. 1, İstanbul, 2003, s. 167-178.

¹ er-Rûm 30/7.

² el-Mâ'ûn 107/6.

³ el-En'âm 6/91.

⁴ 'Aclûnî, İsmail b. Muhammed, *Keşfu'l-hafâ ve müzîlu'l-ilbâs 'ammâ iştehera mine'l-ehâdis 'alâ elsineti'n-nâs* (nşr. Ahmed Kalâş) Beyrut, 1351, I,409 (hadis no: 1313).

sin)⁵ denildi.

Ve eğer ibâdetle meşgûl olayım dersin “و ما امروا الا ليعبدوا الله مخلصين له الدين” (Halbuki onlara ancak dini yalnız O’na has kılarak Allah’a kulluk etmeleri emrolunmuştu)⁶ denildi.

Eğer ibâdetten fâriğ olayım dersin “و ما خلقت الجن و الانس الا ليعبدون” (Cinleri ve insanları ancak bana ibadet etsinler diye yarattım)⁷ denildi.

Eğer kendinden gayra ki mâsivâyâya nazar ve iltifât edeyim dersin “لئن اشركت ليحبطن عملك” (Allah’a ortak koşarsan amelin hebâ olur gider)⁸;

Ve eğer nefis muktezâsınca olayım dersin “و ان عليكم لحافظين” (Şunu iyi bilin ki üzerinizde bekçiler vardır)⁹;

Eğer bir derûnîce muâmele edeyim dersin “يعلم السر و اخفى” (O gizliyi de, gizlinin gizlisini de bilir)¹⁰;

Ve eğer cümleden fâriğ olayım dersin “اين المفر” (Kaçacak yer nerede?)¹¹;

Ve eğer cidd ü cehdle nesneye ereyim dersin “يختص برحمته من يشاء” (Onun rahmetine dilediği kimseler erişir)¹²;

Ve eğer nâümîd olayım dersin “لا تقنطوا من رحمة الله” (Allah’ın rahmetinden ümidinizi kesmeyin)¹³;

Eğer ümîdvâr olayım dersin “ا فامروا مكر الله” (Allah’ın mekrinden (imtihan) emin mi oldular?)¹⁴;

Eğer “bu nice hâldir!” diye feryâd edersen “لا يسأل عما يفعل” (Allah yaptığından sorumlu tutulamaz)¹⁵;

Ve eğer şekvâ edeyim dersin “فاصبر لحكم ربك” (Rabbinin hükmüne sabret!)¹⁶;

Ve eğer hiç tınmayayım dersin “ادعوني استجب لكم” (Bana dua edin; ben de duanıza cevap vereyim)¹⁷;

Ve eğer duâ ile bir nesne tahsil edeyim dersin “ما شاء الله كان و ما لم يشأ لم يكن” (Allah’ın dilediği olur; dilemediği de olmaz)¹⁸;

Ve eğer bir nesne için fe’l edeyim dersin “و عنده مفاتيح الغيب لا يعلمها الا هو” (Allah’ın indinde yalnızca kendisinin bildiği gaybın anahtarları vardır)¹⁹;

Ve eğer hullâna ve ihvâna ihtilât edeyim dersin “الاخلاء يومئذ بعضهم لبعض عدو” (O gün bazı dostlar birbirlerine düşmadırlar)²⁰;

Eğer tezevvüc edeyim dersin “ان من ازواجكم و اولادكم عدوا لكم” (Eşleriniz ve çocuklarınızdan bazıları size düşman olabilirler)²¹;

⁵ el-A’râf 7/143.

⁶ el-Beyyine 98/5.

⁷ ez-Zâriyât 51/56.

⁸ ez-Zümer 39/65.

⁹ el-İnfîtâr 82/10.

¹⁰ Tâhâ 20/7.

¹¹ el-Kiyâmeh 75/10.

¹² el-Bakara 2/105.

¹³ ez-Zümer 39/53.

¹⁴ el-A’râf 7/99.

¹⁵ el-Enbiyâ 21/23.

¹⁶ et-Tûr 52/48.

¹⁷ el-Câfir 40/60.

¹⁸ Ebû Dâvûd, Süleyman b. Es’as, *es-Sünen* (nşr. Muhammed Muhyiddin Abdulhamîd), Dâru’l-Fikr, Beyrut, ts., “Edeb”, 110.

¹⁹ el-En’âm 6/59.

²⁰ ez-Zuhruf 43/67.

dan bazıları size düşman olabilirler)²¹;

Eğer mâl ve evlâdım olsun dersin "إنما أموالكم و اولادكم فتنة" (Şüphesiz mallarınız ve çocuklarınız bir imtihandır)²²;

Ve eğer mansıb ve şöhret ıssı olayım dersin "تلك الدار الآخرة" (Şu, ahiret hayatıdır...))²³;

Ve eğer halka pend ü nasîhat edeyim dersin "أ تأمرون الناس بالبر و تنسون أنفسكم" (İnsanlara iyiliği emredip kendinizi unutuyor musunuz?)²⁴;

Ve eğer pend istimâ' edeyim dersin "قالوا سمعنا و هم لا يسمعون" ("İşittik" dediler ama onlar işitmezler)²⁵;

Ve eğer kefâf-ı nafaka tahsîl edeyim dersin "نحن قسمنا بينهم معيشتهم" (Biz aralarında kazançlarını taksim ettik)²⁶;

Ve eğer tabîbe islâh-ı tabîat için mürâcaat edeyim dersin "و اذا مرضت فهو يشفين" (Seni yaratan sana şifa verir)²⁷;

Ve eğer bazı emirde nâcâr kaldıkta kimseden nusret umayım dersin "هو موليكم نعم" (O, sizin mevlânızdır. Ne güzel bir mevlâ, ne güzel bir yardımcıdır O!)²⁸;

Ve eğer keremine tevekkül ve ilticâ edersen "ما غرك برك الكريم الذى خلقك" (Seni, seni yaratan Rabbinden gafil kılan nedir?)²⁹;

Ve eğer "derd-i derûnum var; nice edeyim?" dersin "فاصر صبرا جميلا" (Güzelce sabret!)³⁰;

Ve eğer şefâate mağrûr olursan "من ذا الذى يشفع عنده الا باذنه" (İzni dışında, O'nun indinde şefa'at edecek kimdir?)³¹;

Ve eğer gazâba gelip hâşâ fâriğ durursan "ان بطش ربك لشديد" (Şüphesiz Rabbinin tutuşu şiddetlidir)³²;

Ve eğer ru'yet talebinde olayım dersin itâb olursun ki "لا تدركه الابصار و هو يدرك الابصار" (Gözler O'nu idrak edemez; O gözleri idrak eder)³³;

Ve eğer [O'nun] nişânını istersen "ليس كمثل شئ" (O'nun benzeri gibisi dahi yoktur)³⁴;

Ve eğer künhünü bilmek istersen "لا يبلغ العقول و الانكار به" (Akıllar ve fikirler O'na ulaşamaz).

* * *

Bu âdemoğlu bîcâre ve bîmiktâr ne hâl etsin? Oğlanlık ise henüz peslik ve yiğitlik ise mestlik ve pîrlük ise süstlük. İmdi zemîn ise pek, delip aşağı geçemezsin. Ve âsumân ise yüksek, perr ü bâl peydâ edip uçamazsın. Ve sevr-i âsumânı ve hût-i zemîni göremezsin. Ömür ise kasîr; mağribden maşrike seyhât edip varamazsın.

²¹ et-Teğâbün 64/14.

²² el-Enfâl 8/28.

²³ el-Kasas 28/83.

²⁴ el-Bakara 2/44.

²⁵ el-Enfâl 8/21.

²⁶ ez-Zuhruf 43/32.

²⁷ eş-Şu'arâ 26/80. Bu ayet yanlışlıkla "الذى خلقك فهو يشفين" (Seni yaratan sana şifa verir) şeklinde yazılmıştır.

²⁸ el-Hac 22/78.

²⁹ el-İnfitâr 82/6.

³⁰ el-Me'âric 70/5.

³¹ el-Bakara 2/255.

³² el-Bürûc 85/12.

³³ el-En'âm 6/133.

³⁴ eş-Şûrâ 42/11.

Varsan bile ne fâide! Zira esrâr mestûredir. Ve girdişi-i gerdâna nazarın yok. Hâl garîb, hâdise acîb, bu müşkilâtın halli müteassir ve bu takdîre tedbîr müteazzirdir. Eğer ki âdemoğlu sayd ü san'atla mürğ-i perrânı hevâdan indirip ve ka'r-ı deryâdan mâhîleri çıkarıp ve behâim-i vahşileri mûnis ü râm ve me'lûfrân ve murtâz-ı cihân eyler iken inâyet-i Rabbânî ve hidâyet-i Yezdân ve tevfik-i Samedânî ve te'yid-i âsumânî olmayınca hîlet-i beşerî ve san'at-i sûrî eylese, husûl-i maksûda ve vusûl-i mevdûda imkân olmaya. Ve bu takdirce nice eylemek gerektir. İmdi nâm ve nişânın safha-i rûzgârdan mahv ü hek edip ve kendi varlığından çıkıp "و افوض امرى الى الله" (İşimi Allah'a ısmarlarım) deyip tedbiri takdîre havâle ve rızâyı kazâyâ nevâle verip lütf u kahır bir bilip zâhîren ve bâtinen lütf u cemâl zâhîr oldukça muğtenim olup ve kahr ü celâl gördükte sabr u tahammül edip dahî maksad-ı aksâ ve matlab-ı a'lâ olan Hâlik'in ve Rezzâk'ın bir bilip ve rızâsında bulunup ve derûn u bîrûnunu mahabbet-i derd-i nâmütenâhî ile memlû' ve müzeyyen kılıp câm-ı tevhîdi içip mâsivâdan "موتوا قبل ان تموتوا" (Ölmeden önce ölünüz!)³⁵ hükmüne mev't-i irâde-i fenâyı ihtiyâr edesin. Tâki tahlîk-i âlem-i itlâka kadem basıp derde dermân bulasın ve benlik derdinden kurtulasın.

Lügâtçe

âlem-i itlâk: mutlak, gerçek	matlab-ı a'lâ: istenilen en yüce şey	nevâle: nasip, hisse
âlem, öbür dünya âsumân:	me'lûfrân: alışık, ünsiyet etmiş	nişân: alâmet, eser
gök	mest: keyifle kendinden geçmiş	nusret: yardım
behâim-i vahşiler: vahşi hayvanlar	islâh: düzeltme, sağaltma.	oğlanlık: çocukluk
bîçâre: çâresiz	ihtilât: karışmak	pend: nasihat, öğüt
bîdâr: uyanık	ihvân: dostlar, ahbâb	perrân: uçan
bîmiktâr: kıymetsiz	inâyet-i rabbânî: ilâhî yardım	perr ü bâl: kol ve kanat
celâl: sertlik	istimâ: dinlemek	pes: geri, arka
cemâl: güzellik	'itâb: cezalandırma	pîrlîk: yağlılık
cidd ü cehd: ciddiyet ve gayret	kadem: ayak	râm: itaatkâr
derd-i derûn: gönül derdi	ka'r-ı deryâ: derin deniz dibi	safha-i rûzgâr: rûzgâr sayfası
derûnîce: gizlice	kaşîr: kısa	san'at-ı sûrî: şekli sanat, mahâret.
esi: sahip	kefâf: yeterli	sayd ü san'at: av ve mahâret
fâriğ: vazgeçen	kûnh: idrâk etmek, kavramak	sevr-i âsumân: gökyüzü boğası.
fe'l: fal açmak	lûtf u kahr: iyilik ve eziyet	Metinde, eski astrolojide boğa burcu içerisinde varlığı hayal edilen boğa kastedilmektedir.
girdişi-i gerdân: feleğin dönmesi	mağrib: batı	süst: gevşek, zayıf
hek: kazıyarak silmek	mestûre: gizli, örtülü	tahlîk: yaratmak
hidâyet-i Yezdân: Allah'ın doğru yola iletmesi	mevdûd: sevgili	tahsîl: elde etmek
hîlet-i beşerî: insanın kurduğu hîle, dolap	mu'âteb: cezalandırılan	tevfik-i Samedânî: İlahî yardım
hullân: dostlar	muhâtab: kendisine söz söylenen	te'yid-i âsumânî: Kelime anlamı gökyüzünden gelen yardım demektir. Fakat burada ilâhî yardım kastedilmektedir.
hût-i zemîn: yeryüzü balığı. Metinde, eski astrolojide balık burcu içerisinde varlığı hayal edilen balık kastedilmektedir.	mûnis: insana yakın	tezevvüc: evlenmek
mağrûr: aldanmış	mülûk: sultanlar	tınmak: ses çıkarmak, bir şey söylemek
mâhî: balık	mürde: ölü	ümerâ: emirler
maksad-ı aksâ: en son maksat	mürğ-i perrân: uçan kuş	ümitvâr: ümitli
mâsivâ: Allah'tan başka her şey	mürtâz-ı cihân: âlemin razı olduğu	zemîn: taban, yeryüzü
maşrik: doğu	müteassir: zor	
	mütehayyir: şaşkın	
	nâçâr: çâresiz	
	nâümit: ümitsiz	

³⁵ 'Aclûnî, a.g.e., II/291 (hadis no: 2669).